

Формування та оптимізація структури джерел інвестиційних ресурсів підприємства

У статті охарактеризовано джерела формування інвестиційних ресурсів підприємства, висвітлено механізми формування прибутку, порядок нарахування амортизації, особливостей кредитування суб'єктів господарювання. Запропоновано напрями оптимізації джерел інвестиційних ресурсів підприємства.

інвестиційний процес, прибуток, інвестиційна пропозиція, довгострокове кредитування

Успішна фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання неможлива без ефективного розвитку інвестиційного процесу. Дослідження структури джерел інвестиційних ресурсів підприємства вважається одним із найголовніших елементів механізму управління інвестиційною діяльністю. Цій проблемі присвячені роботи вітчизняних та закордонних науковців: О.Балацького, І.Бланка, М.Бромович, О.Варченко, В.Гриньової, В.Ковальова, А.Пересади, В.Федоренка та ін. Разом з тим сьогодні поглибленого вивчення потребують питання оптимізації структури джерел інвестиційних ресурсів підприємства.

У даній статті поставлено за мету обґрунтування методів удосконалення формування власних та залучених джерел фінансових ресурсів для здійснення інвестиційної діяльності підприємства.

Інвестиційний процес характеризується, головним чином, розширеним відтворенням основних фондів і передбачає відмову від поточного та особистого споживання з метою нагромадження. Інвестиційні ресурси виключаються з розширеного відтворення на весь період до введення та освоєння виробничих потужностей та об'єктів. У майбутньому вони поступово повертаються інвесторові (замовникові) у процесі експлуатації об'єктів будівництва, випуску та реалізації продукції. Велика тривалість інвестиційного циклу та висока вартість об'єктів вимагають виділення спеціальних матеріальних ресурсів, економічний обіг яких опосередковують кошти.

Головним джерелом розширеного відтворення є нагромаджувана частина національного доходу, призначена для розвитку виробництва, збільшення основних фондів у невиробничій сфері. У матеріально-речовій формі нагромадження складається з приросту основних фондів виробничого та невиробничого призначення та матеріальних запасів.

Нагромадження, утворюване з національного доходу, складається з чистого доходу підприємств та організацій.

За останні роки значно скоротилась частка національного доходу, спрямована на приріст основних фондів виробничого призначення, що пов'язано із загальною тенденцією зменшення обсягу централізованих капітальних вкладень, спрямоване на виробниче будівництво. Така тенденція може призвести до деформації матеріально-технічної бази галузей матеріального виробництва (промисловість, транспорт, будівництво та інші), «проїдання» основного капіталу за рахунок зростання обсягу споживання.

На практиці часто ототожнюються категорії «джерела відтворення основних фондів» та «джерела фінансування капітальних вкладень», хоча їх економічна сутність різна. Джерела відтворення основних фондів формуються раніше, ніж джерела фінансування капітальних вкладень. Джерела відтворення основних фондів (фонд відшкодування та нагромаджувана частина національного доходу) виражають первинні доходи суспільства. Шляхом їх перерозподілу створюються вторинні доходи, частина яких набуває форму джерел фінансування капітальних вкладень.

Інвестиції в Україні здійснюються переважно у формі капіталовкладень, а фонд нагромадження використовується з цією метою як первинний дохід. Окрім того, на капіталовкладення спрямовується частина фонду відшкодування у формі амортизаційних відрахувань.

Отже, інвестиції на території України фінансуються за рахунок:

- власних фінансових ресурсів та внутрішньогосподарських резервів інвесторів (прибутку, амортизаційних відрахувань, нагромаджень і заощаджень громадян та юридичних осіб);

- найманих фінансових коштів інвесторів (облігацій, банківських та бюджетних кредитів);

- залучення фінансових коштів (коштів, отриманих від продажу акцій, пайових та інших внесків членів трудових колективів та інше);

- коштів, що централізуються об'єднаннями підприємств та фірм;

- інвестиційних асигнувань з Державного бюджету України, місцевих бюджетів та відповідних позабюджетних фондів;

- іноземних інвестицій.

У складі власних коштів інвесторів основну частку займають прибуток та амортизаційні відрахування.

Прибуток - це головна форма чистого доходу підприємств, що виражає вартість доданого продукту. Його величина виступає як частина грошової виручки, яка становить різницю між реалізаційною ціною продукції та її повною собівартістю. Після виплати податків та інших платежів з прибутку до бюджету на підприємстві залишається чистий прибуток. Частина його можна направляти на капітальні вкладення виробничого та соціального характеру, а також на природоохоронні заходи. Ця частина прибутку може використовуватись на інвестиції у складі фонду нагромадження або іншого фонду аналогічного призначення, утворюваного на підприємстві.

Іншим джерелом фінансування інвестицій на підприємствах є амортизаційні відрахування (як складова частина фонду відшкодування). Фонд відшкодування за вартістю складається з двох елементів, що використовуються на відшкодування використаних у процесі виробництва основного та обігового капіталу (матеріальних витрат).

Відшкодування основного капіталу підприємств здійснюється в умовах постійного розвитку науково-технічного прогресу. Тому нововведені в експлуатацію активні основні фонди мають вищу продуктивність, що передбачає зниження капітальних витрат на одиницю потужності.

Нагромадження вартісного зносу на підприємстві відбувається систематично (щомісячно), у той же час як основні виробничі фонди не вимагають відшкодування у натуральній формі після кожного циклу відтворення. У результаті формуються вільні грошові ресурси (шляхом включення амортизаційних відрахувань у витрати виробництва), які можуть бути спрямовані на розширення відтворення основного капіталу підприємства. Окрім того, щорічно вводяться в експлуатацію нові об'єкти, на які за встановленими нормами (у відсотках до балансової вартості) нараховується амортизація. Проте такі об'єкти не вимагають відшкодування до закінчення

нормативного строку служби. Загальний обсяг амортизаційної вартості забезпечує не тільки просте, а й розширене відтворення основних фондів. Нарахований вартісний знос слугує одним із важливих джерел фінансування інвестиційної діяльності підприємства.

У сучасних умовах підприємства різних форм власності (державні, колективні, приватні та інші) самостійно розробляють інвестиційні програми та забезпечують їх реалізацію відповідними фінансовими ресурсами. План фінансування інвестицій не є для підприємства директивним документом, а визначає стратегію його фінансових можливостей на майбутній рік.

Система фінансового забезпечення інвестиційного процесу складається з органічної єдності джерел фінансування інвестиційної діяльності та методів інвестування. До методів інвестування належать: бюджетний, фондівий, кредитний, самофінансування, комбінований (змішаний).

В умовах переходу до ринкових відносин знижується частка централізованих інвестицій та збільшується частка нецентралізованих. Широкий розвиток отримує метод самофінансування (самоінвестування). Для визначення частки власних коштів у загальному обсязі інвестицій на підприємстві можна вирахувати коефіцієнт самофінансування (K_c):

$$K_c = \frac{B_k}{B_a - Z_k - P_k}, \quad (1)$$

де B_k - власні кошти підприємства;

B_a - бюджетні асигнування;

Z_k - залучені кошти;

P_k - позикові кошти.

Зниження цього коефіцієнта означає посилення залежності інвестора від ринку позикового капіталу. Там становище характерне для періоду структурної перебудови народного господарства. Підвищення частки власних коштів у джерелах фінансування інвестицій свідчить про стабілізацію господарюючої системи.

Перехід до регульованих державою ринкових відносин повинен призвести до змін у структурі джерел фінансування капітальних вкладень.

Істотний розвиток отримує метод самофінансування інвестиційних затрат. На практиці розрізняють поняття самоокупності та самофінансування видатків підприємства. Перше поняття відповідає менш розвиненій формі комерційного розрахунку. Самоокупність означає, що кошти, які забезпечують функціонування підприємства, незалежно від суб'єкта фінансування, повинні принести прибуток, який відповідає мінімально можливому рівню рентабельності.

Зміст самофінансування полягає в тому, що після вилучення з прибутку податків та інших обов'язкових платежів до бюджету всі інші грошові нагромадження залишаються в розпорядженні трудового колективу.

При самофінансуванні за рахунок власних та залучених джерел забезпечується розширене відтворення, а також вирішення соціальних завдань колективу.

Створення системи самофінансування передбачає збільшення частки власних джерел (прибутку та амортизаційних відрахувань) у фінансуванні інвестиційних програм підприємств. При цьому власні нагромадження інвестора доповнюються кредитними джерелами та залученими коштами (емісією цінних паперів).

Процес розширеного відтворення основних фондів усе більш стає об'єктом самофінансування підприємств. Передусім це стосується інвестицій на технічне переозброєння та реконструкцію діючих підприємств.

Одним із джерел фінансування інвестицій є довгострокове кредитування. Важливим елементом кредитного регулювання є позичковий процент. Інвестори

залучають кредит у ті сфери підприємницької діяльності, які дають швидкий ефект (у формі одержання прибутку або доходу). Процес кредитного регулювання полягає в тому, що всі зміни у фінансово-кредитних факторах відтворення (обсяги та напрямки коштів, податки та відсоткові ставки, норми обов'язкового резервування частини кредитних ресурсів в комерційних банках та ін.) впливають на прийняття господарських рішень інвесторів. Держава через кредитний механізм впливає на ділову активність підприємців. Головним критерієм стає не об'єкт, а суб'єкт кредитних відносин, а також строк, на який видається позичка.

Процес кредитування слід розглядати з точки зору доцільності та вигідності кредиту як для боржника, так і для банку.

Довгостроковий кредит в основні фонди підприємств слід називати інвестиційним. Необхідність кредиту об'єктивно випливає з наявності товарно - грошових відносин, обслуговування кредитними ресурсами кругообігу основних виробничих фондів підприємств, що зумовлено невідповідністю розміру наявних коштів потребам у них на розширене відтворення основного капіталу. У даному випадку виникають кредитні відносини тривалого характеру, що дає можливість боржнику здобути гроші раніше, ніж можна отримати їх з обігу після реалізації товару. Перевага кредитного методу авансування капітальних вкладень пов'язана передусім зі зворотністю коштів. Це передбачає взаємозв'язок між фізичною окупністю капітальних витрат та поверненням довгострокового кредиту у строки, визначені кредитним договором ніж позичальником та банком.

Протягом усього строку кредитування банки зобов'язані здійснювати контроль за своєчасним освоєнням створених за рахунок довгострокового кредиту виробничих потужностей та нагромадженням коштів для своєчасного повернення отриманих позик. Використання позикових коштів посилює матеріальну відповідальність підприємств за більш раціональне витрачання коштів, направлених на інвестиції.

Відповідно до статуту акціонерний комерційний банк здійснює управління ресурсами, розміщення та надання довгострокових кредитів підприємствам різних форм власності та громадянам.

Завданнями банку у сфері довгострокового кредитування є добір та реалізація ефективних проектів, стимулювання виконання цільових програм у інвестиційній сфері, раціональне розміщення кредитних ресурсів для одержання доходу.

Банківський кредит, як метод фінансування інвестицій, може бути витрачений на:

- будівництво, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння об'єктів виробничого та невиробничого призначення;
- придбання рухомого та нерухомого майна;
- утворення спільних підприємств;
- створення науково-технічної продукції, інтелектуальних цінностей та інших об'єктів власності;
- здійснення природоохоронних заходів.

Основою кредитних відношень з банком є кредитна угода, яка містить в собі суму позики, що надається, строк та порядок її використання та погашення, відсоткові ставки та інші виплати за кредит, форми забезпечення зобов'язань, перелік документів, що подаються банку.

Конкретні строки та періодичність погашення довгострокового кредиту, що видається юридичним особам, встановлюються за домовленістю, виходять зі окупності витрат; платоспроможності та фінансового стану позичальника; кредитного ризику, необхідності прискорення обіговості кредитних ресурсів.

Розрахунки, які здійснюються банком у період надання кредиту на технічне переозброєння, реконструкцію, розширення підприємств, а також нове будівництво здійснюється за такими формулами:

$$C = \text{Пос} + \frac{K - \text{Авс}}{\Pi + \text{Ае}} \times 12 \text{міс}, \quad (2)$$

де С - строк погашення кредиту на технічне переозброєння та реконструкцію підприємств;

Пос - період освоєння проектної потужності;

К - сума кредиту, включаючи відсоток за користування довгостроковою позичкою;

Авс - сума амортизаційних відрахувань націлюваних на погашення кредиту в період освоєння проектних потужностей;

Π - річна сума приросту прибутку, націлювана на погашення кредиту;

Ае - річна сума амортизаційних відрахувань, націлювана на погашення кредиту;

$$T_{ок} = \frac{I_{оф} + I_{ок} + K_{в}}{\Pi}, \quad (3)$$

де Ток - термін окупності інвестицій, тобто час, протягом якого забезпечується нагромадження прибутку, що комплексує здійснення цих вкладень, міс;

Іоф - інвестиції в основні фонди, тис. грн.;

Іок - інвестиції в обігові кошти новозбудованого підприємства;

Кв - сума відсотків за користуванням довгостроковим кредитом, тис. грн.;

Π - річна сума прибутку (доходу) від запровадження заходу.

$$T_{в} = \frac{T_{іф} + K_{в}}{A_{нв}}, \quad (4)$$

де Тв - термін відшкодувань - час, протягом якого амортизаційні відрахування досягають розміру інвестицій, втілених у основних виробничих фондах, міс;

Апв - річна сума амортизації на повне відновлення основних фондів, нарахована за встановленими нормами, тис. грн.

$$T_{п} = \frac{I_{оф} + I_{ок} + K_{в}}{\Pi_{пн} + A_{пвп} + I_{д}} \times 12, \quad (5)$$

де Тп - термін погашення – період часу, протягом якого, починаючи з рис введення об'єкта будівництва в дію, позичальник цілком розраховується з банком за кредит за рахунок усіх джерел погашення, міс;

Πп - річна сума прибутку, спрямована на погашення довгострокового кредиту, тис. грн.;

Апвп - річна сума амортизації спрямована на погашення кредиту, тис. грн.;

Ід - інші джерела, спрямовані на погашення кредиту, тис. грн.

$$T_{кк} = \left[\frac{I_{оф} + I_{ок} + K_{в}}{\Pi_{п} + A_{пвп} + I_{д}} \right] \times 12 + T_{б} + T_{ос}, \quad (6)$$

де Ткк - строк користування кредитом - період часу з ріс видачі позики до її повного погашення, міс;

Тб - термін будівництва, міс;

Тос - термін освоєння виробничих потужностей – період часу з моменту введення підприємства (об'єкта) в експлуатацію до досягнення проектних техніко-економічних показників, міс.

Система кредитного забезпечення поставок обладнання для будівництв виробничого призначення, що діяла раніше, себе не виправдала, оскільки в народному господарстві систематично збільшувались запаси невстановленого обладнання, у тому числі імпортного. Подальше вдосконалення системи кредитування витрат на придбання обладнання вимагає пошуку нетрадиційних форм вирішення цієї проблеми.

Список літератури

1. Балацький О.Ф., Теліженко О.М., Соколов М.О. Управління інвестиціями: Навчальний посібник. – Суми: Університетська книга, 2004. – 231с.
2. Козаченко Г.В., Антіпов О.М., Лещенко О.М., Дібніс Г.І. Управління інвестиціями на підприємстві. – К.: Лібра, 2004.- 368с.
3. Хобта В.М. Управління інвестиціями: навчальний посібник. – Донецьк: ДонНТУ, 2005.- 394с.

В статті охарактеризовані джерела формування інвестиційних ресурсів підприємства, відображені механізми формування прибутку, порядок нарахування амортизації, особливостей кредитування суб'єктів ведення господарства. Предложено напрями оптимізації джерел інвестиційних ресурсів підприємства.

In clause the sources of formation of investment resources of the enterprise are characterized, the mechanisms of formation of the profit, order of charge of amortization, features of crediting of the subjects of conducting a facilities(economy) are reflected. The directions of optimization of sources of investment resources of the enterprise are offered.